

## บทที่ 1

### บทนำ

#### 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คำสอนในพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่มากมายหลายประเภท คำสอนประเภทหนึ่งเป็นคำสอนที่สอนจากเรื่องที่ยากไปหาเรื่องที่ยาก สอนจากเรื่องที่ยากไปหาเรื่องที่ยาก สอนจากเรื่องที่ยากไปหาเรื่องที่ยาก ซึ่งคำสอนในลักษณะเช่นนี้มีอยู่มากมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น เรื่องบุญกิริยาวัตถุ 3 ซึ่งประกอบด้วยทานมัย สีลมัย และภาวนามัย (ที.ปา. (ไทย) 11/305/269) เป็นการกล่าวถึงเรื่องการทำบุญตามลำดับขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การบริจาคทานเป็นขั้นแรก ขั้นต่อมาคือรักษาศีล และในขั้นสุดท้ายก็เป็นการเจริญภาวนา ซึ่งการทาลักษณะนี้เป็นการทำจากเรื่องที่ยากไปหาเรื่องที่ยากที่สุด หรือแม้แต่การปฏิบัติก็สอนให้ศึกษาปฏิบัติไปตามลำดับขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่การรักษาศีลคือข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยสวยงามทางด้านกายและวาจา ขั้นต่อมาทำให้ฝึกจิตโดยการทำสมาธิ เพื่อให้เกิดจิตสงบ และขั้นสุดท้ายก็ให้ฝึกปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง ดังที่มีปรากฏในคำสอนเรื่องสิกขา 3 ได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา (ที.ปา. (ไทย) 11/305/272) ซึ่งการสอนในลักษณะเช่นนี้อาจจะถือได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธเจ้าได้ทรงใช้วิธีการสอนแบบนี้มาอย่างยาวนาน และผู้ที่ได้รับการสอนในลักษณะเช่นนี้มักจะได้รับผลเป็นที่น่าพอใจเป็นอย่างมาก เพราะสามารถทำความเข้าใจในคำสอนนั้นได้โดยไม่ยากเย็นนัก อีกทั้งยังสามารถนำคำสอนนั้นไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดผลแก่ตนเองได้อย่างแท้จริง

อีกอย่างหนึ่ง การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้านั้นในแต่ละครั้งมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งศาสตร์และศิลป์ ดังจะเห็นได้จากการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง ทำให้ผู้ฟังสามารถบรรลุธรรมได้ หรืออย่างน้อยก็เป็นผู้เข้าถึงพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึง แต่ก็เชื่อว่าทุกคนที่ได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์จะเป็นเช่นนี้เสมอไป เพราะบางคนหลังจากได้ฟังธรรมอาจจะไม่ศรัทธาต่อพระพุทธองค์เลยก็ว่าได้ สาเหตุก็เพราะบุคคลนั้นยังมีกิเลสอยู่ในสันดานมากนั่นเอง ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธจักขุ หมายถึง อินทรีย์ปริยัตตญาณ คือ ปรีชาหยั่งรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลาย คือ รู้ว่าบุคคลนั้นๆ มีศรัทธา วิริยะ สติ สมภา และปัญญาแค่ไหนเพียงใด มีกิเลสมาก กิเลสน้อย มี

ความพร้อมที่จะบรรลุลหรรณหรือไม และอาสยานุสยณณ คื ปรีชาหยังรู้ธัยาศัย ความม่งหมาย สภากิจตที่นอณอยู่ (ที.ม. (ไทย) 10/69/39, ช.ป. (ไทย) 31/111/172-173) พระพุททองค์จิงทรวงทราบว่าบุคคลในลกนี้มีสติปัญญาไมเท่ากัน บางคนก็มีสติปัญญาดีสามารถฟังธรรมของพระพุททองค์มีความเข้าใจได้ แต่บางคนมีสติปัญญาไม่ดีจึงไม่สามารถฟังธรรมของพระพุททองค์ให้เข้าใจได้ ด้วยเหตุนี้เอง พระพุททองค์จิงได้ทรวงแยกแยะบุคคลที่จะฟังธรรมของพระพุททองค์ไว้ 4 จำพวก ได้แก่ 1.อุคฆฏิตัญญ 2.วิปจิตัญญ 3.เนยยะ 4.ปทปรมะ

(อง.จตุกก. (ไทย) 21/133/202)

อรรถกถาได้อธิบายบุคคล 4 เหล่าโดยเปรียบเทียบกับดอกบัวไว้ว่า

- 1) อุคฆฏิตัญญ เปรียบเหมือนบัวพ่นน้ำที่พอดองแสงอาทิตย์แล้วก็บานในวันนี้
- 2) วิปจิตัญญ เปรียบเหมือนบัวอยู่เสมอน้ำที่จะบานในวันรุ่งขึ้น
- 3) เนยยะ เปรียบเหมือนบัวจมอยู่ในน้ำที่จะขึ้นมabanในวันนี้ 3
- 4) ปทปรมะ เปรียบเหมือนบัวที่มีโรคยังไม่พ่นน้ำ ไม่มีโอกาสขึ้นมaban เป็น

อาหารของปลาและเต่า

พระผู้มีพระภาคทรวงตรวจดูหมื่นโลกธาตุดันเป็นเหมือนอกอุบลเป็นต้น ได้ทรวงเห็นโดยอาการทั้งปวงว่าหมู่ประชาผู้มีธุลีในดวงตาเบาบางมีประมาณเท่านี้ หมู่ประชาผู้มีธุลีในดวงตามากมีประมาณเท่านี้ และในหมู่ประชาทั้ง 2 นั้น อุคฆฏิตัญญบุคคลมีประมาณเท่านี้

(ที.ม.อ. (บาลี) 69/64-65, สารตุถ.ฎีกา (บาลี) 3/9/192-193)

นอกจากนั้นในคัมภีร์บุคคลถายยังได้อธิบายลักษณะของบุคคลทั้ง 4 จำพวกนี้ไว้ว่า

1) บุคคลใดบรรลุลหรรณพร้อมกับเวลาที่ท่ายกหัวขึ้นแสดง บุคคลนี้เรียกว่า “ผู้เป็นอุคฆฏิตัญญ”

2) บุคคลใดเมื่อเขาอธิบายเนื้อความแห่งภาษิตโดยย่อให้พิสดารจึงบรรลุลหรรณ บุคคลนี้เรียกว่า “ผู้เป็นวิปจิตัญญ”

3) บุคคลใดบรรลุลหรรณโดยลำดับอย่างนี้ คือ โดยการแสดง การถาม การมนสิการ โดยแบบคาย การเสพ การคบ การเข้าไปนั่งใกล้กัลยาณมิตร บุคคลนี้เรียกว่า “ผู้เป็นเนยยะ”

4) บุคคลใดฟังก็มาก กล่าวก็มาก ทรวงจำก็มาก บอกสอนก็มาก แต่ไม่ได้บรรลุลหรรณในชาตินั้น บุคคลนี้เรียกว่า “ผู้เป็นปทปรมะ” (อภิ.ป. (ไทย) 36/148-151/186-187)

เพราะเหตุนี้ ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนโปรดบุคคลโดยทั่วไปที่พอจะมีวสาบารมีที่พอจะบรรลุลหรรณของพระพุททองค์ได้ พระพุททองค์ก็ทรวงใช้หลักการแยกประเภทบุคคลออกเป็น 4 จำพวกดังกล่าวแล้วจึงทรวงแสดงธรรมให้เหมาะสมกับบุคคลประเภทนั้นๆ

เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลประเภทนั้นๆ มากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้ เพราะว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นมีมากมายหลายอย่างด้วยกัน พระพุทธองค์จึงต้องทรงเลือกหลักธรรมมาแสดงให้เห็นเหมาะสมกับบุคคลประเภทต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในบรรดาหลักธรรมที่หลากหลายเหล่านั้นมีหลักธรรมในพระพุทธศาสนาประเภทหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงมุ่งสอน เพื่อยกระดับจิตใจของผู้ประพฤติปฏิบัติให้สูงขึ้นตามลำดับ จนผู้ที่ได้รับการสอนนั้นสามารถประพฤติปฏิบัติตามจนถึงความสิ้นทุกข์ได้ในที่สุด โดยพระพุทธเจ้าทรงมุ่งสอนจากสิ่งที่ยากไปหาสิ่งที่ง่าย ทรงสอนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปสู่นามธรรม ทรงสอนจากสิ่งที่เข้าใจง่ายไปหาสิ่งที่เข้าใจยาก ซึ่งคำสอนดังกล่าวนี้ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “อนุปฺพฬิกถา” (วิ.มหา. (ไทย) 4/26/32) คือ คำสอนที่แสดงไปตามลำดับ ไม่ข้ามขั้นตอน ไม่ตัดลัดให้ขาดใจความ คำสอนในลักษณะเช่นนี้ย่อมสามารถฟอกจิตใจของผู้ฟังให้สูงยิ่งขึ้นไปตามลำดับได้ จนสามารถทำให้ผู้ที่ได้ฟังเกิดความเบื่อหน่ายในกามและตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันงามหรือบางคนเกิดความศรัทธาเลื่อมใสอาจจะออกบวชเพื่อหาทางพ้นทุกข์ไปจากสังสารวัฏก็มีปรากฏอยู่มากเหมือนกัน ดังมีหลักฐานที่ปรากฏว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงคำสอนเรื่องอนุปฺพฬิกถาแก่บุคคลหลายประเภทด้วยกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคฤหัสถ์หรือฆราวาส(ผู้ครองเรือน)เสียเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างที่เป็นคฤหัสถ์ เช่น ยสะกุลบุตร, บิดามารดาและภรรยาเก่าของยสะกุลบุตร หรือแม้แต่ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี และตัวอย่างที่ทรงแสดงแก่นักบวชก็มีเช่นเดียวกัน เช่น ทรงแสดงอนุปฺพฬิกถาแก่ดาบส 500 คน (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/64) ซึ่งหลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงอนุปฺพฬิกถาจบลงแล้วทุกครั้ง และทรงเห็นว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้ที่มีจิตอ่อนโยน ปราศจากนิวรณ์ เบิกบานผ่องใสแล้ว พระพุทธองค์ก็จะทรงประกาศหลักธรรมอีกชุดหนึ่งที่เรียกว่า “สามุกกัณฺณสิกขมเทสนา” (วิ.มหา. (ไทย) 4/26/33) หมายถึง พระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงเอง เป็นหลักธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ทรงเห็นด้วยสยัมภูญาณ ไม่ทั่วไปแก่ผู้อื่น คือมิได้รับคำแนะนำจากผู้อื่น ทรงตรัสรู้ด้วยลำพังพระองค์เองก่อนใครในโลก คือ อริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมจบลง ก็จะทำให้ผู้ฟังเหล่านั้น ส่วนใหญ่จะได้ดวงตาเห็นธรรมหรือบรรลุมรรคผลเกื้อบทั้งสิ้น

หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในอนุปฺพฬิกถาได้ทรงแสดงไปตามลำดับจากง่ายไปหายากมี 5 ประการ คือ

- 1) ทานกถา กล่าวถึงเรื่องการให้ทาน
- 2) สิลกถา กล่าวถึงเรื่องการรักษาศีล
- 3) สัคคกถา กล่าวถึงเรื่องของสวรรค์

4) กามาทีนวกถา กล่าวถึงโทษของกาม

5) เนกขัมมานิสังสกถา กล่าวถึงอานิสงส์แห่งการออกจากกาม

(วิ.มหา. (ไทย) 5/242/4)

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงอนุปฺพฬิกถาจบลงแล้ว พระพุทธองค์ก็จะทรงแสดงอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งเป็นวิธีการออกจากกามต่ออีกจนจบ ซึ่งการแสดงธรรมเช่นนี้ พระพุทธองค์ทรงมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้ผู้ฟังได้บรรลุมรรคผลในที่สุด

อนุปฺพฬิกถานั้นถือได้ว่าเป็นธรรมหมวดแรกที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดงแก่คฤหัสถ์ คือยสะกุลบุตรเป็นบุคคลแรกและทรงแสดงแก่คฤหัสถ์อีกหลายท่าน ส่วนใหญ่พระพุทธเจ้าจะทรงแสดงอนุปฺพฬิกถาแก่คฤหัสถ์เป็นส่วนมาก และไม่พบว่าทรงสอนพระภิกษุ ที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะว่าอนุปฺพฬิกถานั้น เป็นพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อฟอกอัธยาศัยของบุคคลผู้ฟังซึ่งยังติดอยู่ในกามคุณให้มีความประณีตขึ้นไปโดยลำดับ ถ้าหากว่าผู้ฟังสามารถที่จะชำระจิตใจของตนให้เบาบางลงไปได้ ตามที่ทรงแสดงแล้ว ต่อไปก็จะทรงแสดงอริยสัจ 4 ธรรมะทั้ง 9 ข้อนี้ จึงเรียกว่า **พหุลานุศาสนิ** คือพระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงมากที่สุด เนื่องจากเป็นการค่อยๆ ชัดเกลาคจิตใจของผู้ฟังไปโดยลำดับ แต่ว่าเวลาแสดงจริง ๆ นั้น ไม่จำเป็นต้องแสดงครบหมดทั้ง 5 ข้อเสมอไป ผู้ฟังสามารถจะเรียนรู้ประพฤติปฏิบัติได้ในระดับใด ก็จะทรงแสดงไปในระดับนั้น (พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ สุตญาณโณ), 2529, น. 265)

เรื่องของอนุปฺพฬิกถาที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น พระธรรมสังคานาจารย์ คืออาจารย์ผู้สังคายนาพระธรรมวินัยได้อธิบายความหมายของแต่ละข้อไว้สั้นมากเหลือเกิน ทั้งไม่ได้ยกตัวอย่างหรือนิทานมาประกอบไว้ให้เป็นตัวอย่างอีกด้วย ที่เป็นเช่นนี้ เพราะท่านทั้งหลายเหล่านั้นคงคิดว่า ความหมายของหลักธรรมทั้ง 5 ประการนี้ คงจะทำความเข้าใจได้ไม่ยากนักในสมัยของท่าน อีกอย่างหนึ่งหลักธรรมอนุปฺพฬิกถาแต่ละข้อนี้ก็ล้วนแต่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ต่างๆ เป็นอันมากแล้ว การอธิบายความของหลักธรรมแต่ละข้อในรูปแบบอนุปฺพฬิกถาอย่างละเอียดจึงไม่ปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา

นอกจากนั้นในปัจจุบันนี้การแสดงธรรมของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ ก็ไม่ได้แสดงธรรมไปตามแนวของหลักอนุปฺพฬิกถา กล่าวคือผู้แสดงธรรมแสดงตามใจของผู้แสดง บ้างก็แสดงธรรมขั้นสูงเกินไปจนทำให้ผู้ฟังส่วนใหญ่ไม่เข้าใจ บ้างก็แสดงธรรมขั้นพื้นฐานอย่างเดียวโดยไม่ยอมที่จะพัฒนาคำสอนให้สูงขึ้นไปตามลำดับ เช่น สอนเรื่องธรรมะที่ได้จากสุนัข เช่น สุนัขไม่เคยฆ่าตัวตาย เพราะสุนัขไม่เคยอกหัก (พระมหากิตติศักดิ์ โคตมสิสุโส, 2546, น. 39) หรือวัดพระธรรมกายที่มุ่งสอนเน้นให้คนทำบุญโดยเฉพาะทานให้มาก ๆ โดยพระภิกษุที่เทศน์ก็จะเน้น

กล่าวเฉพาะเรื่องของทานอย่างเดียวนั้นในแง่มุมมองต่าง ๆ แต่ไม่ได้มุ่งให้ออกบวช หรือบวชก็ไม่ได้ มุ่งเน้นให้เห็นโทษของกามมากนัก ดังการแสดงธรรมของพระภิกษุภิกขุ (หลวงพ่อดิตตชีโว) ซึ่งได้กล่าวไว้ในการบรรยายหัวข้อของหัวใจสำคัญของการสืบทอดพระพุทธศาสนา ไว้ตอนหนึ่งว่า “ให้ท่านหนัก ๆ เข้า ใจยิ่งฝ่องใสขึ้น จนกระทั่งเห็นบุญเป็นสายเกิดขึ้นในใจเข้าแล้วไม่มีหลุด ออกมาอีก อย่างนี้จึงเรียกว่าเข้าไปอยู่ในใจ” (พระภิกษุภิกขุ (หลวงพ่อดิตตชีโว), 2547, น. 9) หรือสำนักสันติอโศกที่สอนเน้นเฉพาะแต่เรื่องของศีลเท่านั้น โดยไม่ให้ความสำคัญแก่เรื่องอื่นมากนัก เช่น กล่าวว่าศีลเป็นหลักสำคัญสูงสุดและก็เพราะศีลนี้จริง ๆ เป็นหลักการเป็นองค์ประกอบ ในการปฏิบัติทั่วไป สำหรับคนทั่วไป ต้องปฏิบัติศีล จึงจะทำให้บุคคลผู้ประพฤติธรรมบรรลุธรรม (ชาวอโศก, 2545, น. 11-12)

จากตัวอย่างทั้ง 3 เรื่องนี้จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกัน อย่างเรื่องหนึ่งที่หนึ่งก็มุ่งสอน ธรรมะแค่พื้นฐานเท่านั้น และสามารถทำความเข้าใจได้ง่าย คือสุนัขไม่เคยคิดฆ่าตัวตาย แต่คน กลับคิดจะฆ่าตัวตาย ส่วนเรื่องที่สองวัดพระธรรมกายก็พูดเน้นเฉพาะแต่เรื่องของทานมาก จนเกินไป จนไม่ให้ความสำคัญแก่เรื่องอื่น ส่วนเรื่องที่สามสำนักสันติอโศกก็พูดเน้นเฉพาะแต่ เรื่องของศีล โดยสำนักนี้ให้ความสำคัญแก่ศีลมากเป็นพิเศษ จนไม่ค่อยสนใจในหลักธรรมอื่นๆ จนทำให้คนส่วนใหญ่ติดอยู่แค่ในเรื่องของศีลและไม่ยอมพัฒนาการประพฤติปฏิบัติธรรมให้สูง ยิ่งขึ้นไปในขั้นสมาธิ และปัญญาไปตามลำดับขั้นตอนของการปฏิบัติธรรม

ปัญหาเหล่านี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนในสมัยปัจจุบันไม่เข้าใจหลักธรรมหรือไม่ สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นมาได้ ก็เพราะว่าไม่ได้ฟังธรรมไปตามลำดับ ขั้นตอน การแสดงธรรมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ถึงแม้ผู้แสดงธรรมจะไม่มีคุณสมบัติเหมือนกับ พระพุทธเจ้าก็ตามที แต่พระสงฆ์เหล่านั้นก็ควรแสดงธรรมไปตามพุทธวิธีที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวาง แบบอย่างเอาไว้บ้าง เพราะเป็นการสอนที่ได้ผลดีแบบหนึ่ง

อนึ่ง ในสมัยปัจจุบันนี้ แม้จะมีการสอนอนุพุทธานุภาพิกถาอยู่บ้าง แต่พระสงฆ์ส่วนใหญ่ ยังใช้รูปแบบหรือเนื้อหาเดิม ๆ เหมือนกับในสมัยพุทธกาล โดยไม่ได้ปรับให้เข้ากับยุคสมัยจึงทำให้ การเผยแผ่ไม่ได้ผลอย่างที่ควรเป็น เพราะเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความคิดเห็นว่า อนุพุทธานุภาพิกถาเป็น หลักธรรมที่ให้คุณค่าแก่การศึกษาปฏิบัติเป็นอันมาก เพราะเป็นการเริ่มต้นด้วยหลักธรรมขั้น พื้นฐานของชีวิต คือ การให้ทานไปจนถึงขั้นสูงคือการออกบวช เพื่อหาทางพ้นทุกข์ที่แท้จริงให้กับ ชีวิต โดยหลักธรรมแต่ละข้อก็มุ่งหมายที่จะฟอกจิตใจของผู้ฟังหรือผู้อ่านให้พัฒนาให้สูงขึ้น ตามลำดับ

ดังนั้น เพื่อให้พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปหรือผู้ที่ยังใหม่ และไม่ค่อยรู้จัก พระพุทธศาสนา ได้ทราบเกี่ยวกับเรื่องของอนุปพุทธานุภาพอย่างถูกต้องในทุกแง่มุมและจะได้นำไปปฏิบัติให้เกิดผลแก่ตนเอง ผู้อื่น และสังคมอย่างแท้จริง และพระสงฆ์หรือผู้ที่แสดงธรรม เรื่องอนุปพุทธานุภาพสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่หลักธรรมดังกล่าวให้มีความแพร่หลาย ยิ่งๆ ขึ้นไป จึงเห็นควรที่จะศึกษาเรื่องอนุปพุทธานุภาพอย่างลึกซึ้งและหาแนวทางการประยุกต์ใช้คำสอนนี้ให้เหมาะกับยุคสมัยปัจจุบัน

## 1.1 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่พอสรุปได้เป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

1.2.1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความหมาย ความเป็นมา สาระสำคัญ และผลที่ได้ของหลักคำสอนเรื่องอนุปพุทธานุภาพ

1.2.2 เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์วิธีสอนเรื่องอนุปพุทธานุภาพ เพื่อใช้ในการเผยแผ่ให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน

## 1.2 ขอบเขตในการวิจัย

ศึกษาเรื่องอนุปพุทธานุภาพในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คือพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา รวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับอนุปพุทธานุภาพของนักวิชาการสมัยใหม่ที่ปรากฏในหนังสือ บทความ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

## 1.3 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยเป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในชั้นปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎก และข้อมูลทุติยภูมิ เช่น อรรถกถาและเอกสารต่างๆ ซึ่งมีวิธีการค้นหาข้อมูลดังต่อไปนี้

- 1) รวบรวมข้อมูลซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องอนุปพุทธานุภาพจากสถานที่ต่างๆ เช่น
  - (1) สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
  - (2) หอสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  - (3) หอสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

- (4) หอสมุดแห่งชาติ
  - (5) อินเทอร์เน็ต
  - (6) สื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ เป็นต้น
- 2) นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้มาเรียบเรียงจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์
  - 3) สรุปผลการวิเคราะห์ พร้อมทั้งเขียนรายงานการวิจัย

### 1.5 ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

**เทพพร มังธานี (2543)** ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พระเจ้าสิบชาติ” ว่า การที่จะบำเพ็ญเนกขัมมบารมีได้อย่างแท้จริง จะต้องอาศัยปัญญาพิจารณาเห็นโทษของการอยู่ครองเรือนอย่างลึกซึ้ง ดังที่พระเตมีย์กุมารทรงพิจารณาเห็นว่า หากพระองค์อยู่เป็นฆราวาสต่อไป ก็ต้องทำบาปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะถ้าอยู่ในฐานะกษัตริย์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตของประชาชนทั้งเมืองแล้ว ย่อมจะมีโอกาสได้ทำบาปมาก เพราะหน้าที่บังคับ ดังนั้น มีหนทางเดียวที่จะออกจากบาปเชิงโครงสร้างดังกล่าวได้ คือ การออกบวชเสีย

**พระครูวินัยธรสุเทพ อภิณฺจโน (ทัฬหีเทศ)** (2539) ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ว่า เทวดาในพระพุทธศาสนาที่มีหลักความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความประพฤติปฏิบัติที่ประสานต่อเนื่องกันกับมนุษย์ เพราะมนุษย์ภูมิถือเป็นเกณฑ์หรือเป็นแดนแห่งพฤติกรรมที่ชักนำสู่ภพภูมิทั้ง 3 คือ อบายภูมิ มนุษย์ภูมิ และเทวภูมิ เทวดาที่อยู่ในสวรรค์จึงมีคติที่สืบเนื่องมาจากกรรมหรือการกระทำ และยังต้องเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ สวรรค์เป็นสถานที่แห่งความสุขของเทวดาผู้ที่เพียบพร้อมด้วยกามคุณอันประณีต มีความรุ่งเรืองด้วยอานุภาพแห่งบุญที่ได้ทำไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ เป็นบุคคลจำพวกเล่นสนุกสนาน ดำเนินไปในอากาศ มีความงดงามน่าชื่นชม ต้องการสิ่งใดก็ได้สมดังที่ต้องการ

**พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ)** (2546-2547) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “อนุพพิกษาทีปนี” ซึ่งแบ่งเป็น 5 เล่ม คือภาค 1-5 ว่าด้วยเรื่องการพรรณนาทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม และอานิสงส์การออกบวช ตามลำดับ ไว้ว่า การทำทานจัดเป็นบุญอย่างหนึ่งและทำได้หลายแบบ แต่กล่าวโดยสรุปทำได้ 3 แบบ คือ (1)การให้วัตถุสิ่งของ เรียกว่า “ทานวัตถุ” (2)การให้อภัย เรียกว่า “อภัยทาน” (การรักษาศีลก็จัดเข้าอยู่ในข้อนี้ด้วย เพราะให้ความไม่มีเวรมีภัยแก่ใครๆ) (3)การให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ อย่างถูกต้องตรงกับความเป็นจริง เรียกว่า “ธรรมทาน” การให้ทั้ง 3 แบบนี้ก็ยิ่งแยกย่อยออกไปได้อีก 2 ประการ คือ

(1)ปาฏิบุคลิกทาน การให้โดยเจาะจง (2)สังฆทาน การให้โดยไม่เจาะจง กล่าวถึงทานประเภทต่างๆ เช่น ให้เพราะชอบ โกรธ หลง เป็นต้น กล่าวถึงผลของทานที่ทำให้บุคคลไปเกิดบนสวรรค์และอานิสงส์ในการให้ทาน เช่น เป็นที่รักของคนทั้งหลาย และมีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นต้น และยังกล่าวถึงการบำเพ็ญทานในรูปแบบต่างๆ และผลที่บุคคลนั้นได้รับ โดยยกบุคคลมาเป็นตัวอย่าง เช่น บัณฑิตสามเณร และนายนันทียะ เป็นต้น

ศีลมีความหมายหลายอย่าง เช่น ทำให้กาย วาจาสงบเย็น ศีลมีความสำคัญและคุณค่าแก่ชีวิตอย่างแท้จริง ศีลเป็นเครื่องวัดคุณค่าของคน อานิสงส์ในการรักษาศีล ศีลมี 2 อย่าง คือ (1)ศีลของผู้ครองเรือน(คฤหัสถ์) ได้แก่ ศีล 5 กับศีล 8 (2)ศีลของผู้ไม่ครองเรือน(นักบวช) ได้แก่ ศีล 10 กับศีล 227 (โดยไม่ได้อ้างถึงศีลของภิกษุณีที่มี 311 ข้อ) กล่าวถึงองค์ประกอบของศีลแต่ละข้อ โดยเน้นไปที่ศีล 8 พร้อมทั้งกล่าวโทษของผู้ล่วงละเมิดศีลและผลที่ได้รับ โดยเน้นไปที่ศีล 5 โดยมีบุคคลเป็นตัวอย่าง เช่น นางจิณฺจมาณวิกา ผู้กล่าวต่อพระพุทธเจ้าด้วยคำไม่จริง เป็นต้น ต่อจากนั้น ได้กล่าวถึงผลของการรักษาศีลและทำให้บุคคลนั้นไปเกิดบนสวรรค์ โดยยกบุคคลมาเป็นตัวอย่าง เช่น นางอุตตรา และฉัตตมานพ เป็นต้น ตอนสุดท้าย ได้กล่าวถึงศีลของนักบวช คือ ศีล 10 กับศีล 227 ข้อในแง่ต่างๆ เช่น นาสนังคะ 10 ข้อของสามเณร, และปาริสุทธิศีล 4 ของนักบวช เป็นต้น

กล่าวถึงเรื่องสวรรค์ว่ามีอยู่จริง โดยยกสวรรค์เปรียบเทียบกับนรก 3 แบบ คือ (1)สวรรค์ในอกนรกในใจ คือยามมีความสุขก็คือ “สวรรค์” ยามมีความทุกข์ก็คือ “นรก” (2)สวรรค์และนรกในโลกนี้ คือมีความเป็นอยู่สุขสบายและมีเครื่องอำนวยความสะดวกพร้อมคือ “สวรรค์” แต่ถ้ามีความเป็นอยู่แร้นแค้นฝืดเคืองคือ “นรก” (3)สวรรค์และนรกในโลกอื่น มีวิมานให้อยู่ในโลกหน้า เรียกว่า “สวรรค์” มีขุมนรกให้ลงโทษ เรียกว่า “นรก” กล่าวถึงสวรรค์ 6 ชั้น คือ (1)จาตุมาหาราชิกา (2)ดาวดึงส์ (3)ยามา (4)ดุสิต (5)นิมมานรดี (6)ปรนิมมิตวสวัตดี พร้อมกับตัวอย่างบุคคลที่ได้ไปเกิดอยู่ในสวรรค์ชั้นต่างๆ เช่น นางปติปฐิกาไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นต้น ตอนสุดท้ายกล่าวถึงความสุขในสวรรค์และปฏิบัติที่ทำให้บุคคลได้ไปเกิดบนสวรรค์ในแต่ละชั้นได้

กามมี 2 ชนิด คือ (1)วัตถุกาม ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่น่าปรารถนา น่าพอใจ (2)กิเลสกาม คือความพอใจ ความกำหนัดในรูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น กล่าวถึงคุณและโทษของกามในแง่มุมต่างๆ และผู้ที่ติดอยู่ในกามเหมือนลิงติดดั่ง, อุปมาโทษของกาม 10 ประการ, การกำจัดกามด้วยไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ตลอดจนผู้ออกบวชเพราะเห็นโทษของกาม เช่น นางสุภากัมมารีตาเถรี เป็นต้น

กล่าวถึงนักบวชประเภทต่างๆ เช่น ปริพาชก เป็นต้น จุดมุ่งหมายของการบวชและ อานิสงส์การออกบวช ตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นสูงสุด คือตั้งแต่ผลธรรมดาทั่วไปจนถึงผลสูงสุดคือถึง ความสิ้นทุกข์เข้าสู่พระนิพพาน โดยยกเอาสามัญญผลสูตรมากล่าวอ้าง ตั้งแต่ขั้นต้นคือการได้ยกฐานะของตัวเองให้สูงขึ้น ขั้นกลางคือการทำสมาธิจนได้ฌาน 4 ขั้นสูงสุดคือ การได้วิชชา 8, กล่าวถึงการบวชกายกับใจ การบวชใจดีกว่าการบวชกาย แต่ถ้าจะให้ดีที่สุดต้องบวชทั้งกายและใจ โดยเน้นถึงการบวชที่แท้จริงด้วยการงดเว้นจากบาปอกุศลและสิ่งชั่วร้ายต่างๆ จนสามารถยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นสู่ระดับสูงได้

ซึ่งในแต่ละเล่มตั้งแต่เล่มที่ 1-5 นั้น ส่วนใหญ่ท่านจะกล่าวเน้นเป็นเรื่องๆ โดยมุ่งเน้นเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะในแง่มุมต่างๆ เช่น เล่มที่ 1 กล่าวถึงเรื่องของทาน ท่านก็จะกล่าวถึงเรื่องของทานในประเด็นต่างๆ เช่น ทานมีกี่ประเภท, ผลแห่งการให้ทานได้อะไร โดยยกบุคคลมาเป็นตัวอย่าง เช่น นายนันทียะ หรืออานิสงส์แห่งการให้ทาน เป็นต้น โดยไม่มุ่งเน้นให้เชื่อมโยงกับเรื่องของศีล, ส่วนเล่มที่ 2 กล่าวถึงเรื่องของศีล ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน คือท่านจะกล่าวเน้นเฉพาะเรื่องของศีลในแง่มุมต่างๆ โดยเฉพาะ เช่น ศีลมีความหมายอย่างไร, ศีลมีกี่อย่าง โดยมุ่งเจาะลึกเรื่องของศีลฆราวาส คือ ศีล 5 กับ ศีล 8 และศีลของนักบวช คือ ศีล 10 กับ ศีล 227 เป็นต้น โดยไม่มุ่งเน้นให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กันกับเรื่องของสวรรค์, ส่วนเล่มที่ 3 กล่าวถึงเรื่องของสวรรค์ ท่านก็มุ่งกล่าวเน้นแต่เรื่องของสวรรค์โดยตรง โดยมุ่งเน้นไปที่สวรรค์ 6 ชั้น และเจาะลึกไปที่สวรรค์ทั้ง 6 ชั้น โดยไม่มีการเชื่อมโยงกับเรื่องโทษของกาม, ส่วนเล่มที่ 4 กล่าวถึงเรื่องโทษของกามนั้น จะมีความแปลกกว่าเล่มอื่นๆ เพราะถึงแม้ว่าท่านจะกล่าวเฉพาะโทษของกามในแง่มุมต่างๆ ก็จริง แต่ในตอนสุดท้ายของเล่มนี้ ท่านจะกล่าวถึงโทษของกามโดยมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันกับเรื่องของการออกจากกาม(การออกบวช) ซึ่งในเล่มนี้ก็มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอยู่ระหว่างการเห็นโทษของกามและการออกบวช เพื่อหลีกเลี่ยงหนีออกจากกาม, ส่วนในเล่มสุดท้าย คือเล่มที่ 5 กล่าวถึงเรื่องอานิสงส์ของการออกบวช ท่านจะมุ่งเน้นถึงเรื่องของการออกบวชโดยตรง เช่น การบวชคืออะไร, นักบวชมีกี่ประเภท, กล่าวถึงเรื่องประวัติส่วนตัวของท่านก่อนจะเข้ามาบวชและบวชเข้ามาแล้ว และอานิสงส์ที่ได้จากการบวช เป็นต้น โดยไม่มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันกับเรื่องโทษของกาม แต่ในตอนสุดท้ายของเล่มนี้ ท่านได้กล่าวสรุปความเชื่อมโยงของท่าน ศีล สวรรค์ โทษของกาม และอานิสงส์การออกบวชไว้ประมาณ 3 บรรทัดเท่านั้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า งานเขียนของพระธรรมวิสุทธิกวีที่เกี่ยวกับเรื่องของอนุปพิภพานั้น ยังเป็นงานเขียนที่มุ่งเน้นเขียนเฉพาะเรื่องของเนื้อหาในอนุปพิภภาที่เจาะจงไป

ในแต่ละเรื่องเท่านั้น ไม่ได้แสดงไปตามลำดับขั้นตอนตามแนวของอนุพพิทกา ถึงแม้จะมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันบ้างก็ถือว่าน้อยมากไม่ใช่เป็นการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันโดยตรงตามแนวของอนุพพิทกา ที่มุ่งเน้นให้เรื่องทั้ง 5 เรื่อง คือ ทาน ศีล สวรรค์ โภชนาทาน และอานิสงส์ในการออกแบบความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันไปตามลำดับ

**พระมหาจรัล การบรรจุ (2545)** ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ "เรื่องการศึกษาเรื่องสังฆทานในทัศนะของชาวพุทธไทย" ว่า ทาน หมายถึง การสละให้ปันสิ่งของของตน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยที่การให้นั้น ต้องเป็นการให้ที่ไม่หวังผลตอบแทนใด ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนในการทำงานค้าขาย ผู้ให้ต้องรู้จักเลือกให้ เลือกผู้รับ เลือกวัตถุทานให้เหมาะสมแก่ผู้รับ และตั้งเจตนาในการให้ว่า เพื่อบูชาความดีของผู้ประพฤดีดี หรือช่วยคนยากจนให้พ้นทุกข์ หรือเป็นการกระทำเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่สังคมทั่วไป

**พระมหาสง่า ไชยวงศ์ (2541)** ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องทานในพระพุทธานุศาสน์" ว่า ทาน แปลว่า การให้ การแบ่งปัน การแสดงออกถึงความโอบอ้อมอารีในจิตใจแล้ว เจือจานออกมาภายนอกให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจและเต็มใจ ทานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1.การให้วัตถุสิ่งของ เรียกว่า "อามิสทาน" และ 2.การให้คำแนะนำสั่งสอน ซึ่งแนะนำสั่งสอนเรียกว่า "ธรรมทาน" ซึ่งพระพุทธานุศาสน์ถือว่ามีความค่ามากกว่าอามิสทาน เมื่อกล่าวโดยลักษณะแล้ว ทานมี 2 ลักษณะ คือ 1.ทานที่ให้โดยเจาะจงผู้รับ เรียกว่า "ปาฏิบุคลิกทาน" และ 2.ทานที่ให้โดยไม่เจาะจงผู้รับ เรียกว่า "สังฆทาน" สังฆทานนั้นได้รับการยกย่องว่ามีอานิสงส์มากที่สุด

**พระมหาสัญญา ปญญาวิจิตโต(โปรดใจ) (2543)** ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ของพระครูพิศาลธรรมโกศล(สุพจน์ กาญจนโก(หลวงตาแพรวะเยื่อไม้))" ว่า ท่านได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเทศน์มหาชาติและการเทศน์ธรรมวัตรตามแบบประเพณีโบราณดังกล่าวมา เป็นการเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์และนำเข้าสู่การปาฐกถาธรรม-บรรยายธรรม อภิปราย ไต่วาที และการสนทนาธรรมแบบร้อยแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้การเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร แอ็บันท์กึ่งเสียง และจัดพิมพ์หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ เป็นต้น โดยมีจุดมุ่งหมาย คือมุ่งที่จะให้ผู้ฟังที่มีโลภะ โทสะ โมหะ ได้หายจากโลภะ โทสะ โมหะลงบ้าง ผู้ฟังที่มีความทุกข์ก็ให้คลายจากความทุกข์ลงบ้าง ผู้ฟังที่มีความประพฤติไม่ดีอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ให้ลด ละ เลิกได้ หรืออ่อนให้คลายลงได้ โดยเฉพาะวรรณกรรมเรื่องสั้น ได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมและปัญหาต่างๆ ชักจูงโน้มน้าวจิตใจของบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพุทธ

ธรรม และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเอง เพื่อให้เกิดความสงบสุขในครอบครัว ส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขในสังคม และส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกในเรื่องต่างๆ ที่สังคมไทยยังบกพร่อง รวมความว่า ท่านมีทั้งศาสตร์(ความรู้)และศิลป์(เทคนิคหรือวิธีการ) ในการนำเสนอหรือเผยแพร่พุทธธรรม ซึ่งท่านได้นำมาใช้จนเป็นเอกลักษณ์ของท่าน

**พระวุฒิกกรณ วุฑฒิกกรโณ(พรหมพิมพ์) (2543)** ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแพร่พุทธธรรมของพระราชาวรมุณี(ประยูร ธมฺมจิตฺโต)” ว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชาวรมุณีมีจุดเด่น คือมีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยท่านใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านนำมาเสนอได้ 3 ประเภท คือ

- 1) เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม
- 2) เนื้อหาประเภทบูรณาการและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 3) เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา

**พระอุบล กตปุณฺญโณ(แก้ววงษ์ล้อม) (2537)** ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศิลปะที่มีต่อสังคมไทย” ไว้ว่า ศิลปะในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นตามหลักเหตุผลของกฎธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบ ความประพฤติปฏิบัติประสานต่อเนื่องกันโดยตลอดทั้งด้านกายและจิตใจ ความประพฤติในภายนอกทางกายและวาทะย่อมเริ่มที่จิตใจก่อน ศิลปะเป็นหลักความประพฤติต่อเนื่อง เป็นระบบควบคุมความประพฤติทางกาย วาจาให้มีความเรียบร้อยงดงาม อยู่ในระเบียบแบบแผนและเป็นระบบฝึกฝนอบรมกาย วาจา และอาชีวะให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะเป็นพื้นฐานของการฝึกฝนอบรมจิตและปัญญา ดังนั้น ศิลปะที่มีความจำเป็นต่อสังคมมาก ได้แก่ ศิลปะ 5 ซึ่งเป็นหลักเบื้องต้นให้มนุษย์ตั้งอยู่ในคุณธรรมเมื่อประพฤติปฏิบัติจนเป็นปกตินิสัยแล้ว ย่อมประพฤติปฏิบัติธรรมในระดับที่สูงยิ่งขึ้นได้

**พินิจอากาศเอกอภิชาติ พรสี (2550)** ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบเทศนาวิธีตามแนวอนุพุทฺธิกถาในสังคมไทยปัจจุบัน” ว่าการแสดงอนุพุทฺธิกถาเป็นวิธีเทศนาธรรมตามแบบอนุศาสนูปาฏิหาริย์ คือสั่งสอนให้เข้าใจเรื่องต่างๆ ตามความเป็นจริง โดยเน้นรูปแบบและวิธีการแสดงอนุพุทฺธิกถาในสมัยพุทธกาลเปรียบเทียบกับสมัยปัจจุบันที่มีความแตกต่างกัน ตอนสุดท้ายได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้รูปแบบและวิธีการแสดงอนุพุทฺธิกถากับสังคมไทยในสมัยปัจจุบัน โดยเน้นถึงเรื่องการศึกษาปฏิบัติตน ศิลปะ ภาวนา เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย (ผู้ครองเรือน) เป็นส่วนใหญ่

**สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (2544)** ได้ทรงอธิบายความสำคัญของทานไว้ในหนังสือ “ทศบารมี ทศพิทธาธรรม” ว่า ความทุกข์มี 2 ประการ คือ ทุกข์ทางกาย และทุกข์ทางใจ, อามิสทาน เป็นเครื่องแก้ความทุกข์ทางกาย เหมือนอย่างเมื่อเราต้องการอาหาร ผ่านุ่มห่ม และเมื่อได้สิ่งของเหล่านี้มาบริโภคใช้สอย ก็แก้ความขาดแคลนได้ อย่างนี้ก็ทำให้มีความสุขทางกาย ส่วนธรรมทาน เป็นเครื่องแก้ความทุกข์ทางใจ เหมือนอย่างในขณะจิตใจเกิดทุกข์ร้อน เมื่อได้ธรรมที่เหมาะสมมาดับทุกข์ ก็ทำให้จิตใจเกิดความสุข ธรรมอย่างเดียวเท่านั้น เป็นเครื่องแก้กิเลสและทุจริตได้ จึงทำให้เกิดความสุขทางกายได้ด้วย เพราะเมื่อคนมีธรรม พากันละเว้นทุจริตตั้งอยู่ในสุจริต พากันประกอบอาชีพและการงานต่างๆ ด้วยความขยันหมั่นเพียร ในทางที่ชอบก็จะเกิดความสุขสมบูรณ์โดยทั่วๆ ไป

**สุนทรียา สุนทรวิภาต (2529)** ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาคำสำคัญของพระบวชในพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทยในปัจจุบัน: ศึกษาเฉพาะกรณีในกรุงเทพมหานครและจังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีความเข้าใจในเรื่องความสำคัญของการบวชที่สอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและมองเห็นถึงความสำคัญของการบวชว่า การบวชเป็นเรื่องที่มีความสำคัญทั้งต่อตัวผู้บวชเอง คือ การบวชเป็นการตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา และผู้มีพระคุณ ทั้งยังทำให้ผู้บวชได้มีโอกาสศึกษาพระธรรมวินัยอย่างเต็มที่ และสามารถนำพระธรรมวินัยต่างๆ เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และยังช่วยสร้างนิสัยในทางที่ดีงามให้แก่ตัวผู้บวชอีกด้วย นอกจากนี้ การบวชยังมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา คือ การบวชทำให้มีพระภิกษุสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้มาจนถึงทุกวันนี้

จากการทบทวนหนังสือ วรรณกรรมและวิทยานิพนธ์ต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ก็พอสรุปได้ว่าหนังสือแต่ละเล่ม ส่วนใหญ่จะกล่าวไว้เฉพาะแต่ละเรื่องเท่านั้น ไม่ค่อยจะกล่าวไปในแนวของอนุพัพิกตา เช่น เรื่องพระเจ้าสิบชาติก็จะเน้นเฉพาะแต่เนกขัมมบารมี, เรื่องเทวดาก็เน้นแต่เฉพาะเกี่ยวกับเรื่องของเทวดาที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์, เรื่องของทานก็เน้นเฉพาะแต่เรื่องของทานในแง่มุมต่างๆ, หรือเรื่องรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ธรรมะก็เน้นเฉพาะแต่เรื่องรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ธรรมะของบุคคลนั้นๆ เท่านั้น เช่น การเผยแผ่ของพระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจตุโต) หรือการเผยแผ่ธรรมะของพระครูพิศาลธรรมโกศล หรือแม้แต่บุคคลที่ทำเรื่องของอนุพัพิกตาโดยตรง เช่น พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) ก็กล่าวถึงเรื่องของอนุพัพิกตาทั้ง 5 เรื่องในหนังสือทั้ง 5 เล่ม เล่มละเรื่อง แต่ไม่ได้มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันตามแนวของอนุพัพิกตาที่กล่าวอย่างมีความสัมพันธ์กันไปตามลำดับ คงเน้นเฉพาะ

แต่ละเรื่องเท่านั้น เช่น ถ้าพูดถึงเรื่องของท่านก็เน้นแต่เรื่องของท่านไว้ในแง่มุมต่าง ๆ เป็นต้น หรือพ้นจำอากาศเอกอภิชาติ พรสี ที่ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับเรื่องของอนุพุพิภคโดยตรงก็ตาม ก็ไม่ได้มีการกล่าวถึงความสัมพันธ์กันในหลักธรรมที่อยู่ในอนุพุพิภคมากนัก ส่วนใหญ่ในงานนี้จะกล่าวถึงการประยุกต์ใช้อุพุพิภคในสังคมไทย โดยเน้นเฉพาะเรื่องของท่าน ศีล และ ภาวนาเท่านั้น

ดังนั้น เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวอ้างมา จึงต่างกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ที่มุ่งศึกษาอนุพุพิภคที่สอนไปตามลำดับจากง่ายไปหายาก หรือตามลำดับขั้นตอน ซึ่งจะช่วยให้คนส่วนใหญ่ได้มีความเข้าใจชัดเจนมากยิ่งขึ้น และนำเสนอแนวทางการประยุกต์วิธีสอนอนุพุพิภคให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในยุคปัจจุบัน

## 1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผู้วิจัยมีความเชื่อว่า การศึกษาหลักธรรมเรื่องอนุพุพิภคอย่างมีระบบระเบียบแบบแผนนั้น สามารถจะนำบุคคลทั้งหลายเข้าไปสู่วิถีทางแห่งอนุพุพิภคตรงตามหลักพุทธรธรรมอย่างแน่นอนและประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษาเรื่องของอนุพุพิภคานั้น จะมีประโยชน์อย่างน้อยก็ 2 ประการ คือ

- 1) ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความหมาย ความเป็นมา สาระสำคัญ และผลที่ได้ของหลักคำสอนเรื่องอนุพุพิภคได้ถูกต้องตามหลักพุทธรธรรมอย่างเป็นระบบและมีความลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น
- 2) ได้แนวทางการประยุกต์วิธีสอนเรื่องอนุพุพิภคเพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาในสังคมปัจจุบัน